

Genişletilmiş Özet

Akıllı Telefona Bağlı Dikkat Dağınıklığı ile Kısa video bağımlılığı arasında Kısa video akışının açıklayıcı rolünün incelenmesi

Giriş

Kısa video platformları (TikTok, Reels, Shorts) dikkat sistemini hızlı, yoğun ve ödüllendirici uyanlarla sürekli tetikleyen bir medya ekosistemi üretmektedir. Dikkati kendi kendine düzenlemede güçlükler yaşayan bireylerde bu ekosistem, “akış” (flow) deneyimini kolaylaştırarak zaman algısında daralma ve davranışı durdurmada güçlük yaratabilir; bu da aşırı kullanımı ve bağımlılık belirtilerini besleyebilir. Bu çalışma, akıllı telefona bağlı dikkat dağınıklığı (ATDD) kısa video bağımlılığı (KVB) ile ilişkisini ve bu ilişkide kısa video akışının (KVA) aracılık rolünü, özel eğitim öğretmen adaylarından oluşan bir örneklemede incelemektedir. Kuramsal çerçeve, dikkat düzenleme zorluklarının akışa yatkınlığı artırdığı ve akışın da bağımlılık belirtilerini güçlendirdiği varsayımına dayanmaktadır. Bu doğrultuda hipotezler ağıkça şöyledir: H1: ATDD arttıka KVB artar. H2: ATDD arttıka KVA artar. H3: KVA, ATDD ile KVB arasındaki ilişkide kısmi aracılık yapar (ATDD → KVA → KVB yolundaki dolaylı etki pozitifdir).

Yöntem

Araştırma kesitsel ve ilişkisel bir desende yürütüldü. Katılımcılar, Türkiye’de bir eğitim fakültesinde öğrenim gören özel eğitim öğretmen adaylarıdır ($N = 323$; genç yetişkin ağırlıklı). Veri toplama çevrimiçi olarak, bilgilendirilmiş onam alınarak ve etik kurul onayı doğrultusunda gerçekteştirildi. Ölçümler 5’li Likert tipi öz-bildirim ölçekleriyle yapıldı: ATDD (bildirim duyarlılığı, görev sırasında telefona yönelme ve bilişsel bölünme gibi göstergeler), KVA (yoğun odaklanma, zamanın akışını yitirme, kendilik farkındalığının azalması) ve KVB (kontrol kaybı, aşırı kullanım ve işlevsel bozulma belirtileri). Ölçeklerin iç tutarlılıkları kabul edilebilir-yüksek düzeydedir ve faktör yapıları doğrulayıcı analizlerle desteklenmiştir. Analitik yaklaşımda önce betimleyici istatistikler ve Pearson korelasyonları raporlandı; ardından kuramsal model yapısal eşitlik modellemesiyle (YEM) sınıandı. Model uyumu için χ^2/sd , CFI, TLI, RMSEA ve SRMR değerlendirildi. Aracılık etkileri non-parametrik bootstrap (5.000 örnekleme) ile, %95 güven aralıkları üzerinden test edildi. Yaş, cinsiyet ve günlük ekran süresi gibi değişkenler duyarlılık analizlerinde kontrol edildi.

Bulgular

Değişkenler beklenen yönde ve anlamlı biçimde ilişkili bulundu: ATDD hem KVA hem KVB ile pozitif ilişkilidir; KVA ile KVB arasındaki ilişki orta-yüksek düzeydedir. Önerilen YEM kabul edilebilir – iyi düzeyde uyum sağlamıştır (örneğin, $\chi^2/sd \approx 3$; CFI $\approx .98$; TLI $\approx .96$; RMSEA $\approx .08$; SRMR $\approx .03$). Yol katsayıları hipotezleri destekler biçimdedir: ATDD’nin KVB üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı ve pozitifdir (H1 doğrulandı). ATDD, KVA’yı anlamlı ve pozitif yönde yordamaktadır (H2 doğrulandı). KVA’nın KVB üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitifdir. Bootstrap analizleri, ATDD → KVA → KVB dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir; doğrudan etki anlamlılığını koruduğundan aracılık kısmi niteliktedir (H3 doğrulandı). Model, KVB’deki varyansın kayda değer bir bölümünü açıklamaktadır; demografik kovaryantlar eklendiğinde temel yolların yönü ve büyüklüğü büyük ölçüde stabildir. Alternatif kısaltılmış modellerle yapılan karşılaştırmalar, akış değişkeni modelden çıkarıldığında uyum ölçütlerinin zayıfladığını ve açıklanan varyansın düştüğünü göstermiş, akışın merkezi rolünü desteklemiştir.

Tartışma

Bulgular, dijital dikkat ekolojisinde işleyen bir mekanizmayı netleştirmektedir: Dikkat düzenleme zorlukları kısa video tüketiminde akışa yatkınlığı artırmakta, akış ise davranışın durdurulmasını güçleştirerek bağımlılık eğilimini beslemektedir. Kısmi aracılık deseni, ATDD’nin KVB’ye yalnızca akış üzerinden değil, bildirim reaktivitesi ve alışkanlık döngüleri gibi başka yollarla da bağlandığına işaret eder. Kuramsal olarak, akış kuramının kullanımlar ve doyumlar yaklaşımıyla birlikte ele alınması, dikkat – akış – bağımlılık hattında bütüncül bir açıklama sunar ve öğretmen adayları örnekleminde gösterilmiş olması, eğitim ortamlarında dijital öz-düzenleme ve dikkat yönetimi becerilerinin önemine dair uygulamalı kanıt sağlar. Uygulama ağıısından, öğretmen yetiştirme programlarında dijital dikkat ve öz-düzenlemeye odaklı psiko-eğitsel modüllerin (bildirim yönetimi, amaçlı içerik seçimi, süre sınırlama, mola protokolleri) yapılandırılması; kısa videonun pedagojik kullanımında “amaç – süre – geri bildirim” ilkelerinin ağııkça tanımlanması önerilir. Çalışmanın sınırlılıkları kesitsel tasarım ve öz-bildirim temelli ölçümlerdir; bu nedenle nedensel çıkarımlar sınırlıdır ve çok yöntemli (öznel – nesnel) yaklaşımlar ile boylamsal/deneysel tasarımlar gereklidir. Gelecek çalışmalar, gerçekte zamanlı ekran verileri, ekolojik anlık değerlendirme ve laboratuvar temelli dikkat görevleriyle dolaylı etki mekanizmasını daha güçlü sınavabilir; farklı yaş, kültür ve meslek gruplarında replikasyonlar genellenebilirliği artıracaktır.